

TAHSİLAT VE ÖDEMELERDE TEVSİK ZORUNLULUĞU VE UYGULAMADA YAŞANAN BAZI SORUNLAR

Volkan AKSOYOĞLU (*)

I - GİRİŞ

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme ile paralel olarak gelir dağılımının da aynı ölçüde ve toplumun her kesimine eşit şekilde paylaşılması her zaman sorun olmuştur. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de ekonomideki kayıt dışılığın varlığı ve büyüklüğüdür.

Son 5 yıllık verilere baktığımızda Türkiye GSMH'sı sürekli artış göstermiş olmasına rağmen bu artıştan en çok pay alan %20'lik grup ile en düşük pay alan %20'lik grup arasında fark giderek açılmıştır. Bu da bize Türkiye'deki kayıt dışılığın giderek arttığını ve dolayısıyla ekonomik büyüme ile sağlanan GSMH artışının toplumun her kesimine aynı ölçüde yansımadığını göstermektedir. Kayıt dışı ekonominin en önemli nedenlerinden birisi de ticari hayattaki işlemlerin sağlıklı bir belge ve kayıt düzenine oturtulamamasıdır. Tabi ki kayıt dışı ekonomi derken, bu ekonominin ikili bir yapı olduğunu ve iki ayrı gruptan

oluştüğünü söylemek gerekir. Birinci grupta , faaliyetlerini mükellefiyet tesis ettirmeden tamamen kayıt dışı olarak gerçekleştirenler, ikinci grupta ise mükellefiyet kaydı olmasına rağmen yine de işlemlerinin bir çoğunu belge düzenlemeden kayıt ve beyan dışı bırakarak gerçekleştirenler yer alır. Hemen belirtelim ki sanıldığının aksine ikinci grup mükelleflerin sayısı en az beinci gruptakiler kadar fazladır. Yani görünürde mükellef olup ancak işlemlerinin bir çoğunu kayıt dışı gerçekleştirenler , hiçbir şekilde mükellefiyet tesis ettirmeden faaliyetlerini yürütenler kadar fazladır.

Bu da bize sağlıklı bir belge ve kayıt düzeninin oturtulmasının, hem vergi gelirlerinin artırılması ve dolayısıyla devletin mali yapısının güçlendirilmesi, hem de ekonomik gelişmeye paralel olarak dengeli ve eşit bir vergilemenin yapılmasını kolaylaştırarak gelir dağılımındaki adaletin sağlanması açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

İşte Maliye Bakanlığı sağlıklı bir belge ve kayıt düzeninin oturtulmasında yaşanan sıkıntıların ortadan kaldırılması ve kayıt dışı ekonominin

(*) Vergi Denetmeni

kayıt altına alınması amacıyla ticari işlemler sonucu yapılan ödeme ve tahsilatlardan belirli tutarları aşanların tevsik edilmesi zorunluluğu uygulamasını getirmiştir.

Bu yazımızda ticari işlemler sonucu yapılan ödeme ve tahsilatlardan 8.000 YTL'yi aşanların zorunlu olarak banka ve özel finans kurumları ile PTT müdürlükleri aracılığıyla yapılması uygulamasını kısaca anlattıktan sonra, uygulamada karşılaşılan bazı sorunlara yer verecek ve mükellefin bu konuda dikkat etmesi gereken hususlar belirtilecektir.

II- UYGULAMANIN KAPSAMI:

213 sayılı Vergi Usul Kanununun¹ mükerrer 257 nci maddesinin birinci fıkrasının 2 numaralı bendi ile Maliye Bakanlığına, mükelleflere muameleleri ile ilgili tahsilat ve ödemelerini banka veya benzeri finans kurumlarınca düzenlenen belgelerle tevsik etmeleri zorunluluğunu getirme ve bu zorunluluğun kapsamını ve uygulamaya ilişkin usul ve esaslarını belirleme yetkisi verilmiştir. Bu yetkiye dayanılarak Maliye Bakanlığı 320² ve 323³ nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğlerinde tahsilat ve ödemelerin bankalar, özel finans kurumları ve PTT tarafından düzenlenen belgelerle tevsikine ilişkin bazı esasların yer aldığı düzenlemeler yapmıştır. Anılan tebliğlerde, yapılan düzenlemenin amacı, "ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran olayların mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesi" olarak ifade edilmiştir.

Bu tebliğlerde yapılan düzenlemelere göre tevsik zorunluluğu kapsamına;

- Birinci ve ikinci sınıf tüccarların,
- Kazancı basit usulde tespit edilenlerin,
- Defter tutmak zorunda olan çiftçilerin,
- Serbest meslek erbabının,
- Vergiden muaf esnafın,

01/08/2003 tarihinden itibaren kendi aralarında yapacakları ticari işlemleri ile bunların (Türkiye'de mukim olmayan yabancılar hariç olmak üzere) nihai tüketicilerden mal ve hizmet bedeli olmak üzere yapacakları 8.000 YTL'nin (332 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği ile 1/5/2004 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere) üzerindeki tahsilat ve ödemeleri girmektedir.

Tespit edilen tutarın altında kalan tahsilat veya ödemelerin banka veya özel finans kurumları aracılığıyla yapılması ihtiyardır. Tespit edilen tutarı aşan her türlü **mal ve hizmet bedeli, avans, depozito, pey akçesi** gibi ödeme veya tahsilatların ise banka veya özel finans kurumlarınca düzenlenen belgelerle tevsiki zorunludur. Bu zorunluluk tahsilat veya ödemeye taraf olan ve her iki tarafta bulunan mükellef için geçerli olup taraflardan birisinin mükellef olmaması mükellef olan tarafın, ticari işlemine ilişkin bu tür tahsilatını uygulama kapsamına çıkarmasına imkan vermemektedir.

Örneğin; 10.000 YTL bedeli olan bir malı nihai tüketici konumunda olan bir kişiye satan tüccar Bay (X)'in bu işleme ait tahsilatını karşı tarafın mükellef olmaması nedeniyle banka ve benzeri finans kurumu aracılığıyla yapmayacağı anlamına gelmez. Dolayısıyla bu durumda bile tevsik zorunluluğu vardır. Ancak daha sonra açıklanacağı üzere, bu durum sadece tevsik zorunluluğuna uyulmaması dolayısıyla kesilecek ceza uygulamasında taraflar arasında bir farklılık yaratacak, ceza sadece mükellef olan tüccar Bay(X) adına kesilecektir.

¹ 10/01/1961 tarih ve 10703 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

² 04/07/2003 tarih ve 25158 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³ 01/08/2003 tarih ve 25186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Tespit edilen tutarın üzerinde kalan işlemlerin tevsik zorunluluğundan kaçınmak amacıyla parçalara ayrılmasının kabul edilmeyeceği, aynı günde aynı kişi veya kurumlarla yapılan işlemlerin ise tek bir ödeme veya tahsilat olarak kabul edileceği yine 320 nolu VUK Genel Tebliğinde belirtilmiştir. Ancak bir gün içinde değil de izleyen birkaç gün içinde gerçekleşen ve bir bütünün parçaları olduğu anlaşılan ödeme ve tahsilatların durumuna ilişkin bir belirleme yapılmıştır. Daha sonra açıklanacağı üzere bu belirsizlik 324 seri nolu VUK Genel Tebliği⁴ ile biraz olsun giderilmeye çalışılmıştır.

III- TAHSİLAT VE ÖDEMELERİN YAPILACAĞI ARACI KURUMLAR VE BELGELENDİRME:

Yukarıda belirtildiği üzere, mükelleflerin 01/05/2004 tarihinden itibaren 8.000 YTL'yi aşan tahsilat ve ödemelerinin banka veya özel finans kurumları (posta idareleri dahil) aracılığıyla yapılması ve bu kurumlarca düzenlenen dekont veya hesap bildirim cetvelleri ile tevsiki zorunlu bulunmaktadır. 320 sıra no.lu VUK. Genel Tebliğinde, VUK.' nun mükerrer 257'nci maddesinde yer alan ve bu tebliğe dayanak olan yetki maddesinde geçen bankanın, 4389 sayılı Bankalar Kanununa göre banka adı altında Türkiye'de kurulan kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bankaların Türkiye'deki şubelerini, benzeri finans kurumunun ise Bankalar Kanununun 20'nci maddesinin altıncı fıkrasında belirtilen özel finans kurumlarını ifade ettiği belirtilmiştir.

Daha sonra da 01/08/2003 tarihli 323 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği ile Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü (PTT) aracılığıyla ya-

pılacak tahsilat ve ödemeler de, tevsik kapsamına alınmıştır.

Bu kapsamda yapılacak ödeme ve tahsilatların tevsik edileceği belgeler olarak ise, adı geçen kurumlar tarafından düzenlenecek **dekont** veya **hesap bildirim cetvelleri** sayılmıştır. Bir başka ifade ile, kapsama giren her türlü mal ve hizmet bedeli, avans, depozito, pey akçesi gibi ödeme ve tahsilatlar, banka yada özel finans kurumları tarafından düzenlenecek dekontlar yada hesap bildirim cetvelleri ile tevsik edilecektir. Burada dikkati çeken bir husus , daha önce tevsik kapsamında her türlü mal ve hizmet bedeli ve bunlara karşılık ödenen avanslar tevsik zorunluluğu kapsamında olduğu halde , 323 seri nolu VUK Genel Tebliği ile depozito, pey akçesi gibi ödeme ve tahsilatlar da tevsik kapsamına alınmış ve "gibi" edatı kullanılarak kapsam genişletilerek uygulamada bunlara benzeyen ve belirtilen tutarı aşan ödemelerin de tevsik zorunluluğu kapsamında olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca 323 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği ile tevsik edilecek belgelerin kapsamı biraz daha genişletilerek "banka ve özel finans kurumlarının internet şubeleri üzerinden yapılan işlemlerde" tevsik kapsamına dahil edilmiştir.

1 sayılı VUK. Sirkülerinde⁵ ; tespit edilen 8.000 YTL'yi aşan her türlü mal veya hizmet bedeli, avans, depozito ve pay akçesi gibi tahsilat ve ödemelerin tevsik zorunluluğu kapsamında olduğuna değinildikten sonra, bu tahsilat ve ödeme işlemlerinde ciro veya beyaz cirolu çeklerin kullanılması ile ilgili hususlar açıklanmıştır. Buna göre;

Banka sistemi içinde kaldığı sürece bir mal veya hizmet bedelinin müşterinin kendi çeki ya

⁴ 28/10/2003 tarih ve 25273 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵ 12/08/2003 tarihli 1 sayılı Vergi Usul Kanunu Sirküsü

da ciro ettiği bir çek ya da beyaz ciro ile teslim ettiği bir çek ile ödenmesi mümkündür. Çek tam ciro ve beyaz ciro ile devredilebilir.

Mal ve hizmet karşılığı (müşterilerden) alınan çekin tam ciro yapılması halinde çekin arkasında isim, unvan, vergi kimlik numarası ve adresinin yazılması yeterli olacaktır. Hamiline düzenlenen çek de aynı şekilde ciro edilebilecektir.

Mal veya hizmet bedellerini beyaz ciro ile tahsil edenler, bu çekleri için "Çek alım bordrosu" düzenlenmelidirler. Bu bordroda çeki düzenleyen ya da çeki devredenın adı soyadı, vergi kimlik numarası ile imza ve kaşenin bulunması gereklidir.

Diğer yandan, çekle yapılan ödemelerde müteselsil sorumluluk uygulamasına muhatap tutulmamak bakımından çekin tam ciro ile devri gerekmektedir.

Çek alım bordrosu düzenlendikten sonra bu çekler, satın alınan mal ve hizmet bedelleri karşılığı beyaz ciro ile verildiğinde "Çek teslim bordrosu" düzenlenecektir. Bu bordrolarda da kendisine ciro yapılan satıcının veya yetkilisinin adı soyadı, vergi kimlik numarası ile imza ve kaşesinin bulunması zorunludur.

Çek alım veya teslim bordrosunda birden fazla çekin bulunması halinde çeki keşide veya son ciro edenlerin isim ve unvanları ile çek tutarları bordroya ayrı ayrı yazılmalıdır.

IV- TEVSİKİ ZORUNLU OLMAYAN ÖDEME VE TAHSİLATLAR:

Tevsiki zorunlu olmayan ödeme ve tahsilatlar ile ilgili olarak uygulamanın başlangıcı olan 01/08/2003 tarihinden bu güne üç düzenleme yapılmıştır. Bunlardan ilki 320 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği'nde yapılmıştır. Buna göre; tevsik

zorunluluğu kapsamına giren kişiler ile nihai tüketicilerin;

- Genel bütçeli idarelere,
 - Katma bütçeli idarelere,
 - Döner sermaye işletmelerine,
- yapacakları ödeme veya tahsilat işlemlerinin belirtilen aracı kurumlarca düzenlenen belgelerle tevsiki zorunlu bulunmamaktadır.

Bu türden yapılan tahsilat ve ödemeler devletin resmi kayıtları ile tevsik olunabilir nitelikte oldukları için kanun koyucu ayrıca birde banka, özel finans kuruluşları veya PTT aracılığıyla yapılmasına gerek görmeyerek bunları kapsam dışında bırakmıştır.

Tevsiki zorunlu olmayan ödeme ve tahsilatlar ile ilgili ikinci düzenleme ise 323 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği ile yapılmıştır. Bu düzenlemede 320 sıra no.lu VUK. Genel Tebliği'nde belirtilen kuruluşlara ek olarak;

- Sermaye piyasası aracı kurumlarında,
- Yetkili döviz müesseselerinde,
- Noterlerde,
- Tapu idarelerinde,

yapılan işlemlere konu ödeme ve tahsilatların belirtilen kurumlar aracı kılınarak yapılması zorunluluğunun bulunmadığı ifade edilmiş, belirtilen yerlerde yapılan işlemlere bağlı ödeme ve tahsilatların banka, özel finans kurumu yada PTT aracı kılınarak yapılmasına gerek olmadığı belirtilmiştir.

Son düzenleme ise 332 seri nolu VUK Genel Tebliği⁶ ile yapılmıştır. Bu tebliğde tevsiki zorunlu olmayan ödeme ve tahsilatların kapsamı biraz daha genişletilmiştir. Buna göre;

"Genel ve katma bütçeli idareler, il özel idareleri, belediyeler ile bunların teşkil ettikleri birlikler, kanunla kurulan diğer kamu kurum ve

⁶ 27/04/2004 tarih ve 25445 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ait veya tabi olan veyahut bunlar tarafından kurulan ve işletilen müesseseler ile döner sermayeli kuruluşlar veya bunlara ait veya tabi diğer müesseseler tarafından yapılan **ihale işlemlerine ilişkin yatırılması gereken teminat tutarları**, belirtilen limiti aşsa bile bunlara ilişkin ödeme ve tahsilatların; banka, özel finans kurumları veya Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü aracılığıyla yapılması zorunluluğu bulunmamaktadır.”

Nihai tüketici olmakla beraber Türkiye’de mukim olmayan yabancılar da bu uygulamanın dışında tutulmuştur. Bu kişilerden mal veya hizmet ilişkisi karşılığında söz konusu olan bedel öngörülen tutardan fazla olsa dahi tevsik zorunluluğu bulunmamaktadır.

Ancak Türkiye’de mukim olmayan Türk vatandaşları tebliğ kapsamında olup, bunlardan yapılan tahsilatların veya bunlara yapılan ödemelerin, nihai tüketicilerden mal ve hizmet bedeli olmak üzere yapılacak tahsilat ve ödemeler gibi değerlendirilerek tevsik edilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, getirilen tevsik zorunluluğu yukarıda belirtilen tebliğlerde yer alan kişilerin ticari nitelikli ödeme ve tahsilat işlemlerine yönelik olduğundan, işlemin taraflarından her ikisinin de nihai tüketici olması durumunda ödeme tutarı ne olursa olsun tevsik zorunluluğu bulunmamaktadır. Örneğin, sürekli gayrimenkul alım satımı ile uğraşan tacir bay (A)’nın nihai tüketici konumundaki bay (B)’ye 80.000 YTL tutarındaki gayrimenkul satışı tevsik kapsamında iken, ikamet ettiği konutu 100.000 YTL’ye nihai tüketici konumundaki bay (X)’e satan kişinin bu satışı, işlemin iki nihai tüketici arasında gerçekleşmesi ve ticari işlem arz etmemesi nedeniyle, ödemenin belirtilen aracı kurumlar aracılığıyla yapılması ve onların düzenleyeceği belgelerle tevsik edilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır.

V- TEVSİK ZORUNLULUĞUNA UYMAYANLARA UYGULANACAK CEZAI MÜEYYİDE:

Getirilen tevsik zorunluluğuna uymayanlara cezai müeyyide uygulamasında 01/08/2003 - 03/08/2004 tarihleri arası ve 03/08/2004 tarihinden sonra olmak üzere iki farklı durum söz konusudur.

Bilindiği üzere 8.000 YTL üzeri tahsilat ve ödemelerin banka ve benzeri finans kurumu veya PTT aracılığıyla ödenmesi zorunluluğu, 213 sayılı VUK’nun Mükerrer 257.maddesinin 2.fıkrasında Maliye Bakanlığına verilen yetkiye istinaden getirilmiştir. Aynı Kanunun mükerrer 355 inci maddesinde yer alan hükme göre de mükerrer 257 inci madde ile getirilen zorunluluklara uymayan mükelleflere her bir işlem için usulsüzlük cezası kesilecektir. Bu uygulama 01/08/2003 – 03/08/2004 tarihleri arasında geçerli olup, ceza uygulamasında işlem tutarının bir önemi yoktur. Kanunda belirtilen cezalar her bir işlem için ayrı ayrı miktarına bakılmaksızın uygulanacaktır.

5228 sayılı Kanunun 3/8/2004 tarihinde yürürlüğe giren 10 uncu maddesiyle 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesinin sonuna eklenen fıkra uyarınca; 8.000 YTL’yi geçen tahsilat ve ödemelerini banka, benzeri finans kurumları veya posta idareleri aracılığıyla yapma zorunluluğu getirilen mükelleflerden bu zorunluluğa uymayan her birine, bu maddeye göre uygulanan cezalardan az olmak üzere **her bir işleme** konu tutarın % 5’i nispetinde özel usulsüzlük cezası kesilecek; mükerrer 355 inci maddenin 3 üncü fıkrasında yer alan katlamalı ceza uygulaması ise bu işlemlere uygulanmayacaktır.

Bu düzenleme ile 03/08/2004 tarihinden sonra zorunluluğa uymayan mükellefler için mükerrer 355.maddede belirtilen özel usulsüzlük cezasından az olmamak üzere 8.000 YTL'yi aşan **her bir işleme** konu tutarın % 5'i nispetinde özel usulsüzlük cezası kesilecektir.

Ayrıca, mükellefler arası ticari işlemlerde birinin tahsilatı diğerinin ödemesi olacağından özel usulsüzlük cezası her iki mükellef içinde uygulanacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; özel usulsüzlük cezasının mükellef olmayanlara örneğin, nihai tüketicilere uygulanmayacağıdır. Zira, anılan tebliğlerde ve 213 sayılı VUK'nun mükerrer 355.maddesinde tahsilat ve ödemelerde tevsik zorunluluğuna uymayan **mükelleflere** ceza uygulanacağı belirtilmiştir.

Yine Danıştay 4.Dairesi bir Kararında⁸ *"..... düzenlemeyle güdülen amacın vergi mükelleflerine yönelik olduğundan, nihai tüketiciler ve vergiden muaf esnafın sadece ticari işlemlerin tarafı olmaları nedeniyle düzenlemede yer aldığı , temelde yatan asıl amacın ise, vergi mükelleflerinin nakit hareketlerini tespit etmek olduğundan, vergiden muaf esnaf ile nihai tüketicilerin bu kapsam içine dahil edildiği düşünülemeyeceği, çünkü vergi mükellefiyetlerinin olmadığı belirtilmiştir."* Görüleceği üzere nihai tüketici ve vergiden muaf esnafın taraf olduğu belirtilen tutarı aşan ticari işlemler tevsik kapsamında olmakla beraber, bu zorunluluğa uyulmaması sonucunda kesilecek ceza nihai tüketicilerin mükellef olmamaları nedeniyle sadece mükellef olan karşı tarafa uygulanacaktır.

Örneğin; ABC Ltd.Şti. 10/01/2008 tarihinde 10.000 YTL olan bir malı ikinci sınıf tacir olan

Bay (X)'e satarak faturasını düzenlemiştir. Buna ilişkin tahsilatını ise nakit olarak yapmıştır. İşleme konu tutar 8.000 YTL'lik sınırı aştığından tahsilatın banka, benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapılması gerekmektedir. Örneğimizde ise nakit olarak yapılmıştır. Bu nedenle mükellef olan her iki tarafa da 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesinde belirtilen özel usulsüzlük cezası uygulanması gerekecektir. İşleme konu 10.000 YTL'nin % 5'i 500 YTL'dir. ABC Ltd.Şti. birinci sınıf tüccar sayıldığından kesilecek ceza 2008 yılı için mükerrer 355 inci maddede önerilen 1.490 YTL'den az olamayacaktır. Bu nedenle ABC Ltd.Şti. adına bu işlem için 1.490 YTL özel usulsüzlük cezası kesilmesi gerekir. Aynı şekilde işlemin tarafı olan ikinci sınıf tacir Bay(X) için kesilecek ceza da 2008 yılı için mükerrer 355 inci maddede önerilen 680 YTL'den az olamayacağından 680 YTL tutarında özel usulsüzlük cezası kesilmesi gerekecektir. Eğer örneğimizde Bay (X) mükellef olmayan nihai tüketici konumunda birisi olsaydı o zaman ceza sadece mükellef olan ABC Ltd.Şti.'ne uygulanacaktı.

VI- TEVSİK ZORUNLULUĞU UYGULAMASINDA YAŞANAN BAZI SORUNLAR:

Yukarıda açıklandığı üzere 8.000 YTL üzeri tahsilat ve ödemelerin banka ve benzeri finans kurumu veya PTT aracılığıyla ödenmesi zorunluluğu, ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran olayların mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesi amacıyla getirilmiş bir uygulamadır. Bu nedenle sağlıklı bir belge düzeninin oluşturularak

⁷ 31/07/2004 tarih ve 25539 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁸ Danıştay 4.Dairesinin 22/12/2004 tarihli 2003/1715 Esas No, 2004/2587 sayılı Kararı

ticari işlemlerin kayıt altına alınması açısından önemli bir uygulamadır. Bu düzenleme ile belgelerden vergiyi doğuran olaya ve bunu gerçekleştiren kişi yada kurumlara gidilmesi amaçlanmıştır. Ancak uygulamada yaşanan bazı sorunlar bu amacın gerçekleşmesini engellemektedir. Şimdi bu sorunları aşağıda başlıklar halinde inceleyelim.

1- İşlem Tutarının Belirtilen 8.000 YTL'lik Limiti Aşmasına Rağmen Ödeme Veya Tahsilatın Banka, Benzeri Finans Kurumu Veya Posta İdaresi Aracılığıyla Yapılmaması;

Bazı durumlarda mükellefler, ödeme veya tahsilat tutarının 8.000 YTL'yi aşmasına rağmen bu ödeme ve tahsilatlarını banka,benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapmaktadırlar. Bu özellikle birden fazla faturanın bir seferde ödendiği veya tahsil edildiği durumlarda söz konusu olmaktadır. Örneğin; 3.000 YTL tutarındaki 5 adet faturaya ilişkin toplam 15.000 YTL'nin bir seferde ödenmesi durumunda bu ödemenin banka, benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapılıp yapılmayacağı tereddüt konusu olmaktadır. Burada ödemenin banka, benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapılıp yapılmayacağı konusunda temel ölçümüz 324 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde de belirtildiği üzere fatura bedelidir. Dolayısıyla örneğimizde olduğu gibi toplam ödeme 8.000 YTL'yi geçmesine rağmen her bir fatura bedeli belirlenen limitin altında kalıyorsa ödenen toplam tutar limiti aşsa bile tevsik zorunluluğu bulunmamaktadır.

Ancak bunun istisnası, tek seferde yapılan alımlara ilişkin sadece tevsik zorunluluğundan kaçınmak amacıyla mal bedellerinin muvazaalı olarak limitin altında kalacak şekilde faturaya bağlanması veya ödemelerin bu şekilde parça parça yapılmasıdır. Bu durum tevsik mecburiyeti

ortadan kaldırmamaktadır. Örneğin; İnşaat Malzemesi toptan ticareti ile iştigal eden ESMER Ltd.Şti., perakende olarak satış yapan Bay (A)'ya 05/01/2008 tarihinde KDV Dahil toplam 10.000 YTL tutarında inşaat malzemesi satmış ve aynı gün malları teslim etmiştir. Ancak faturasını 6.000 YTL ve 4.000 YTL olmak üzere 8.000 YTL'nin altında kalacak şekilde düzenlemiştir. Alıcı Bay(A) ise, bu fatura tutarlarını sırasıyla 10/01/2008 ve 15/01/2008 tarihlerinde ESMER Ltd.Şti.'ne nakit olarak ödemiştir. Olayımızda her bir fatura bedeli belirtilen limitin altında kalmasına rağmen; tek seferde yapılan bir alım olması, buna ilişkin mal bedellerinin sadece tevsik zorunluluğundan kaçınmak amacıyla muvazaalı olarak limitin altında kalacak şekilde faturaya bağlanması nedeniyle nakit olarak yapılan bu ödemelerin banka, benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapılması gerekecektir. Uygulamada bu durumla çok sık karşılaşılmaktadır. Bu nedenle mükelleflerin cezi müeyyide ile karşılaşmamları için bu duruma dikkat etmeleri gerekir.

2- Bazı Ödeme Veya Tahsilatların Belirtilen 8.000 YTL'lik Limiti Aşmamasına Rağmen Tevsik Edilmesi Gerekirken Bu Zorunluluğa Uyulmaması;

Yine bazı durumlarda yapılan ödeme ve tahsilatlar 8.000 YTL'nin altında kaldığı için mükellefler bu ödeme ve tahsilatlarını banka, benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapmamaktadırlar. Yukarıda da açıklandığı üzere temel ölçü fatura bedeli olduğundan faturada belirtilen tutarın tevsik kapsamındaki tutarı aşması durumunda , bedel farklı tarihlerde parça parça ve limitin altında kalacak şekilde ödense bile her bir ödeme ve tahsilatın belirtilen kurumlardan geçirilmesi gerekecektir. Bu uygulamayı mü-

kelleflerin özellikle taksitli satışlarda yaptığını görmektedir. Örneğin; mükellef A bedeli 15.000 YTL olan bir malı satarak faturasını düzenlemiştir. Ancak alıcı malın bedelini 5 taksit halinde ödeyecektir. Bu durumda fatura bedeli belirlenen limiti aşmış olduğundan taksit tutarı limitin altında kalsa bile her bir taksit ödemesinin banka, özel finans kurumu veya PTT aracılığıyla yapılması gerekir.

3- Aynı Kişi Veya Kurumlar İle Aynı Günde Değil De İzleyen Birkaç Gün İçinde Gerçekleşen Ve Toplam Tutarı Belirtilen 8.000 YTL'lik Limiti Aşan Ödemelerin Durumu;

320 nolu VUK Genel Tebliğinde tespit edilen tutarın üzerinde kalan işlemlerin tevsik zorunluluğundan kaçınmak amacıyla parçalara ayrılmasının kabul edilmeyeceği, aynı günde aynı kişi veya kurumlarla yapılan işlemlerin ise tek bir ödeme veya tahsilat olarak kabul edileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla işlem bedelinin 8.000 YTL'yi aştığı durumlarda faturanın bu limitin altında kalacak şekilde parça parça düzenlenmesi ve ödemenin de parça parça yapılması veya aynı gün içinde aynı kişi yada kurumla her biri 8.000 YTL'nin altında kalan ancak günlük toplam tutarı bu limiti aşan işlemlerin (alım veya satım) ödeme veya tahsilatlarının ister aynı gün içinde parça parça yapılsın isterse farklı tarihlerde yapılsın bu ödemeler tek bir ödeme olarak kabul edilmekte ve bunların tamamının banka, benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapılması gerekmektedir.

Ancak aynı kişi veya kurumlar ile bir gün içinde değil de izleyen birkaç gün içinde gerçekleşen ve toplam tutarı belirtilen 8.000 YTL'yi aşan tahsilat ve ödemelere ilişkin ise bir belirleme yapılmamıştır. Yukarıda da açıklandığı üzere ödeme veya tahsilat toplamının 8.000 YTL'yi aşıyor ancak ödeme veya tahsilatlar ise bu tutarın

altında parça parça yapılıyorsa, her bir parçanın banka, benzeri finans kurumu ve posta idaresi aracılığıyla yapılabilmesi için ya bu tür ödeme veya tahsilatların bir bütünün parçaları olması gerekir yani ödeme yada tahsilatı yapılan fatura bedelinin 8.000 YTL'nin üzerinde olması gerekir yada bir bütünün parçaları olmasa bile 8.000 YTL'yi aşacak şekilde aynı gün içinde yapılması gerekir. Bu nedenle aynı kişi veya kurumlar ile bir gün içinde değil de izleyen birkaç gün içinde gerçekleşen ve toplam tutarı 8.000 YTL'yi geçen ödeme ve tahsilatların her bir parçasının banka, benzeri finans kurumu ve posta idaresi aracılığıyla yapılması için bir bütünün parçaları diğer bir deyişle tutarı 8.000 YTL'yi geçen faturalar için yapılan bir ödeme veya tahsilat olması gerekir.

4- Cari Hesap Kullanımlarında Belirtilen 8.000 YTL'lik Limiti Aşan Nakit Hareketlerinde Tevsik Zorunluluğuna Uyulmaması:

Yine uygulamada sıkça karşılaşılan bir durumda mükelleflerin kasa veya banka hesaplarını kullanmak yerine tahsilat ve ödemeleri için 131-Ortaklardan Alacaklar veya 331-Ortaklara Borçlar hesabını kullanmalarıdır. Bu mükellefler mal veya hizmet alım yada satımlarına ilişkin ödeme veya tahsilatlarını çeşitli nedenlerle kasa veya banka hesaplarını kullanmadan 131-Ortaklardan Alacaklar veya 331-Ortaklara Borçlar hesabını kullanarak kayıtlarına almakta ve dönem sonunda da bu hesapları karşılıklı çalıştırarak kapatmaktadırlar. Uygulamada mükelleflerin;

- muhasebeci veya müşavirlere, ödeme ve tahsilatlarına ilişkin belgeleri zamanında ibraz etmemeleri,

- tevsik zorunluluğu uygulaması ile ilgili bilgilerinin olmaması,

- bazı mükelleflerin gerçekte böyle bir ödeme veya tahsilatı olmadığı halde sadece hesaben böyle bir işlem yapmış olmaları,

- bazı mükelleflerin de gerçekte nakit olarak yapılan bazı ödeme ve tahsilatlarını bu yolla gizleyerek tevsik zorunluluğu uygulamasından kaçınmak istemesi, gibi nedenlerle bu yola başvurduğu görülmüştür.

Konu ile ilgili olarak 324 sıra nolu VUK Genel Tebliğinde şu açıklama yapılmıştır;

“ İşletmelerin kendi ortakları ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle olan ve herhangi bir ticari içeriği olmayan nakit hareketlerinde işlem tutarı 8 Milyar TL’sini aşıyor ise bunlar da tevsik kapsamında olacağından banka, özel finans kurumları veya PTT aracılığıyla tahsilat ve ödemeler yapılacaktır.

Örnek: A işletmesi ortağı olan B işletmesinden nakit olarak borç almıştır. Bu borç ticari bir içeriği olmamakla beraber nakit hareketi söz konusu olduğundan bedelin 8 Milyar TL’sini aşması halinde tahsilat ve ödemeler banka, özel finans kurumları veya PTT aracılığıyla yapılacaktır.”

Görülebileceği üzere ticari içeriği olmayan ve sadece işletmelerin ortakları veya diğer gerçek veya tüzel kişilerle olan nakit hareketleri de tevsik zorunluluğu kapsamında değerlendirilmiştir. Burada dikkatimizi çeken bir husus uygulamada, mükelleflerin cari hesapları bir kasa veya banka gibi kullanarak, gerçekte nakit olarak kasadan yaptıkları ödemeleri sanki ortaklardan borç alarak yapmış, tahsilatlar ise nakit veya banka aracılığıyla değil de doğrudan ortak tarafından yapılmış gibi gösterilmektedir.

Örneğin ; (X) Ltd.Şti. 120-Alıcılar Hesabında yer alan tüccar Bay(A)’dan olan 20.000 YTL tutarındaki alacağını nakit olarak tahsil etmiştir. Yine KDV dahil 23.600 YTL tutarındaki bir emtiayı ise nakit olarak satın almıştır. Bu işlemlere ilişkin olarak ise muhasebe kayıtlarını şu şekilde yapmıştır.

| | | |
|---------------------------|--------|--------|
| 131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR | 20.000 | |
| 120 ALICILAR | | 20.000 |
| 120.01 Bay (A) | | |
| 153 TİCARİ MAL | 20.000 | |
| 191 İNDİRİLECEK KDV | 3.600 | |
| 331 ORTAKLARA BORÇLAR | | 23.600 |
| 31/12 | | |
| 331 ORTAKLARA BORÇLAR | 20.000 | |
| 131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR | | 20.000 |

Olayımızda mükellef nakit olarak yaptığı ve tevsik zorunluluğu kapsamında olan bu ödeme ve tahsilatlarını cari hesap kullanarak uygulama dışında bırakmaya çalışmıştır. Yukarıda verdiğimiz örnek uygulama çok sık karşılaşılan bir durumdur. Tabii burada böyle bir uygulama yukarıda sayıldığı üzere sadece tevsik uygulaması kapsamında çıkmak amacıyla yapılmakta, bazen mükelleflerin belgeleri zamanında muhasebeci veya müşavirine ilememesi veya gerçekte böyle bir ödeme veya tahsilat olmadığı halde sadece hesaben böyle bir işlem yapmış olmaları nedeniyle de meydana gelebilmektedir.

Hangi amaçla yapılmış olursa olsun, bu tür kayıtların işletmelerin ortaklarından veya diğer gerçek veya tüzel kişilerle olan nakit hareketleri kapsamında değerlendirilecektir. Bu nedenle inceleme sırasında 8.000 YTL’yi aşan bu tür işlemler ile karşılaştırılması halinde mükelleflerden bu nakit hareketlerine ait banka, özel finans kurumları veya PTT aracılığıyla yapıldığına ilişkin belgeler istenecek, mükellefler de doğal olarak bu tahsilat veya ödemelere ilişkin

belge ibraz edemeyeceklerinden haklarında cezai işlem uygulanacaktır. Dolayısıyla mükellefler cezai müeyyide ile karşılaşmamak için bu tür cari hesap kullanımlarından kaçınılmalıdırlar.

5- Gerçekte Ödeme Veya Tahsilatı Yapılmadığı Halde Sadece Hesaben Muhasebe Kayıtlarında Yapılmış Gibi Gösterilen Ve Tutarı 8.000 YTL'yi Aşan Ödeme Ve Tahsilatların Durumu:

Uygulamada sıkça karşılaşılan bir diğer sorun ise, mükellefler kayıtlarında;

- hesaben yapılan hatalar,
- hesap denkleştirme,
- ve en çok da cari hesap kullanarak borçlarını kapatmak,

gibi çeşitli nedenler ile 8.000 YTL'yi aşan bazı ödeme veya tahsilatlarını gerçekte böyle bir işlem olmadığı halde ödemiş veya tahsil etmiş gibi gösterebilmektedirler. Bu durum genelde mükellef nezdinde yapılan incelemelerde ortaya çıkmakta ve uygulamada bazı tereddütlere ve aksaklıklara yol açmaktadır. Örneğin; bir mükellef nezdinde yapılan incelemede mükellefin yüksek miktarda borç ödemesi yaptığı görülmekte ve ödemeler de genelde cari hesap kullanılarak yapıldığından banka, benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapıldığına ilişkin belge bulunmamaktadır. Bu ödeme nedeniyle mükellefe cezai işlem uygulayacağı zaman , tabi ki incelenen mükellefin ödemesi karşı mükellefin tahsilatı sayıldığından, cezanın her iki tarafa da uygulanması gerekeceğinden tahsilatı yaptığı gözükün mükellefin de incelenmesi gerekecektir. Uygulamada yapılan karşıt incelemelerde ise tahsilatı yaptığı görünen mükellefin defterinde, bu alacak halen alacak olarak yer almakta ve herhangi bir tahsilat görünmemektedir. Bu durumda olayın gerçek mahiyeti esas olduğundan ve gerçekte de böyle bir ödeme veya tahsilat olmadığından her iki mükellefe de cezai işlem uygulanamamakta-

dır. Ancak bu kontroller aynı vergi dairesi mükellefleri için kısa bir çalışma ile yapılabilmekte iken, ödemeyi yapan veya tahsil ettiği görünen mükelleflerin farklı vergi dairesi hatta farklı illerdeki farklı vergi dairelerinin mükellefi olmaları durumunda kontroller bu kadar kolay yapılamamaktadır. Bu gibi durumlar da, vergi idaresi açısından hem zaman hem de işgücü kaybına neden olmaktadır.

Uygulamada çok sık rastlanan bu sorunun giderilebilmesi için mükelleflerin daha fazla bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi gerekir. Ayrıca sorunun temelden çözümü ise elektronik defter ve elektronik kayıt sisteminin tüm mükellefleri kapsayacak şekilde uygulanması ile mümkün olacaktır.

VII- SONUÇ:

Ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran olayların mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesi amacıyla getirilen bu düzenleme ile kayıt dışı kalan faaliyetler kayıt altına alınarak mevcut mali yükümlülüklerin daha geniş bir tabana yayılmasının sağlanması mümkün olabilecektir. Ancak bu düzenlemenin tam anlamıyla işlerlik kazanarak bu amaca hizmet etmesi için yukarıda açıkladığımız bu sorunların giderilmesi, bunun için uygulamayla ilgili mükelleflerin daha fazla bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca daha fazla işlemin ve dolayısıyla da mükellefin kavranması için, 8.000 YTL tutarındaki limitin de daha aşağıya çekilmesi gerekir. Hiç şüphesiz ki önümüzdeki süreçte elektronik defter ve kayıt uygulamasının tüm mükellefleri kapsayacak şekilde düzenlenerek tam anlamıyla uygulanmaya başlanması da , hem tevsik zorunluluğu ile ilgili yukarıda sayılan bir çok sorunu gidererek eksiksiz bir şekilde uygulanmasını sağlayacak hem de kayıt dışılığı büyük ölçüde engelleyecektir.

Son olarak tevsik zorunluluğu ile ilgili mükelleflerin şu konulara dikkat etmesi gerektiğini tekrar hatırlatalım;

1- Fatura bedeli 8.000 YTL'yi aşan tüm işlemler ile ilgili her türlü ödeme ve tahsilatlar (avans, depozito, pey akçesi gibi ödeme ve tahsilatlar dahil) ister bir defada ister bu limitin altında kalacak şekilde parça parça yapılsın bununla ilgili tüm ödeme ve tahsilatlar,

2- Fatura bedeli 8.000 YTL'nin altında kalmasına rağmen aynı kişi veya kurumlar ile aynı gün yapılan ve toplam tutarı 8.000 YTL'yi geçen ödeme ve tahsilatlar,

3- Tek seferde yapılan ve işlem bedeli 8.000 YTL'yi aşan mal veya hizmet alım veya satımlarında tevsik zorunluluğundan kaçınmak için faturanın limitin altında kalacak şekilde birden fazla düzenlenerek bu şekilde her bir fatura karşılığı parça parça yapılan tahsilat ve ödemeler,

4- Cari hesap kullanımlarında 8.000 YTL üzerindeki tüm nakit hareketleri,

5- Ticari bir işlem sayılmamasına rağmen serbest meslek faaliyeti nedeniyle yapılan ve tutarı 8.000 YTL'yi aşan ödeme ve tahsilatlar,

banka, benzeri finans kurumu veya posta idaresi aracılığıyla yapılması şarttır. İşlem tutarında 8.000 YTL'lik sınırın aşılmış aşılmadığı hesaplanırken işlem bedelinin KDV dahil olarak dikkate alınacağı tabiidir.

KAYNAKÇA:

- (1) 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- (2) 320 sıra nolu VUK Genel Tebliği
- (3) 323 sıra nolu VUK Genel Tebliği
- (4) 324 sıra nolu VUK Genel Tebliği
- (5) 1 seri nolu VUK Sirküleri
- (6) 332 sıra nolu VUK Genel Tebliği
- (7) 5228 sayılı Kanun
- (8) Danıştay 4.Dairesinin 22/12/2004 tarihli 2003/1715 Esas No, 2004/2587 sayılı Kararı